

The Role and Position of Mongol Women on The Ilkhanate Era

Sabrieh Mohammadi*¹

1. M.A., Department of History-Islamic Iranian History, Payam Noor University, Hamadan, Iran.

Citation: Mohammadi, S. (2022). The role and position of Mongol women on The Ilkhanate Era. *Journal of Woman and Culture*, 14(54), 83-92.

DOR: 20.1001.1.20088426.1401.14.54.7.4

ARTICLE INFO

Received: 21.08.2022

Accepted: 08.11.2022

Corresponding Author:

Sabrieh Mohammadi

Email:

sabriyemohamdi2@gmail.com

Keywords:

Mongol women
Ilkhanate era.

Abstract

The aim of the present study was to investigate the role and position of Mongol women on the Ilkhanate era. The research universe included all historical books related to Mongolian women. The research sample subsumed the texts regarding to the position of women in the Ilkhanate era. The research method was descriptive-historical. The findings obtained based on documentary and library studies. The results showed that Mongolian women, in terms of their tribal lifestyle, always worked alongside with the men and side by side with them. The Ilkhani women had a direct participation and active presence in politics and state affairs and always fought alongside with the men in the battlefields and were as active as men in the production of material goods during peacetime. In addition to being officially regents or rulers, Mongol women also interfered in government affairs at other times and gained influence in this way according to their personality. Ilkhani women played a prominent role in positions such as ambassadors in domestic and abroad trips. Also, beauty and respect for chastity and decency of women were very evident in the eyes of the Mongols. Mongol women were generally chaste and tolerant with their husbands. The privileged position of Mongol women caused it to be reflected in their legislation. Dowry was very important during the Mughal era. From the point of view of the law, dowry was considered a woman's ownership rights and among most of the Ilkhanate families, it was considered as a criterion for determining the dignity of young girls. Garment is one of the things that showed the high status of women in the society.

Extended abstract

Introduction: Referring to the sources of Iranian history during the Mongol era shows that historians did not address the issues related to women, including the position and dignity of women in society, specifically and in the form of a chapter or an independent work. The main reason for not addressing the description of women's cultural life should be found in the special attention given by historians of this era to the description of the events or lifestyle of the rulers of this era. After the collapse of the Khwarazmshah dynasty, the Transoxiana territories, Great Khorasan and other parts of Iran fell into the hands of the Mongols. Genghis Khan's financial, cultural and political attacks on Iran did not leave room for the emergence of a new government, that's why the Mongols appointed one of their generals to rule in the land of the Khwarezmshahs. Until, during the Khany Manqoqa'an period, the plan to seize the rest of Iran and the center of the Caliphate was proposed, and Hulako was assigned to carry out this plan. In 651 A.H., he moved to the west and first forced the Ismaili fortresses to surrender, and then he left for Baghdad and abolished the Abbasid caliphate and took over Iran and Iraq. The Mongol rule in Iran lasted for 79 years. Concerning the above mentioned facts the aim of the present study was to investigate the role and position of Mongol women on the Ilkhanate era. The research universe included all historical books related to Mongolian women.

Method: The research sample subsumed the texts regarding to the position of women in the Ilkhanate era. The research method was descriptive-historical. The findings obtained based on documentary and library studies.

Results: The results showed that Mongolian women, in terms of their tribal lifestyle, always worked alongside with the men and side by side with them. The Ilkhani women had a direct participation and active presence in politics and state affairs and always fought alongside with the men in the battlefields and were as active as men in the production of material goods during peacetime. In addition to being officially regents or rulers, Mongol women also interfered in government affairs at other times and gained influence in this way according to their personality. Ilkhani women played a prominent role in positions such as ambassadors in domestic and abroad trips. Also, beauty and respect for chastity and decency of women were very evident in the eyes of the Mongols. Mongol women were generally chaste and tolerant with their husbands. The privileged position of Mongol women caused it to be reflected in their legislation. Dowry was very important during the Mughal era. From the point of view of the law, dowry was considered a woman's ownership rights and among most of the Ilkhanate families, it was considered as a criterion for determining the dignity of young girls. Garment is one of the things that showed the high status of women in the society.

Conclusion: When the Mongols succeeded in forming a great empire, women also played a role in the administration of the government as much as they had an important position in the tribe. The Mughal era was completely exceptional and unique in terms of women's freedom and dignity in comparison with other eras. In Iran, women did not have the ability and power to the extent of the Mongol era, and they did not participate in government affairs. The wives and daughters of the Mughal sultans had a lot of power and respect, and the first wife of the sultan was more important than his other wives and was involved

in her husband's affairs. The first wives of sultans had the chance to reign at least once in their lifetime. On this occasion, Mongolian women played a great role economically. Even their marriages could have a great effect on their economic interests. As a result, having a daughter was not only considered a shame, but it was very gratifying. On this occasion, mothers enjoyed a high position and a lot of respect, especially the first wives of Mongol men enjoyed more honor and respect, and their children also received more respect. The laws of Yasa were also a seal of approval on this importance, respect, influence and power that was respected by the Mongols. In fact, according to the definitions of sociologists, the Mongols were passing through the era of matriarchy and the women still had a high degree of dignity.

Authors Contributions: Sabrieh Mohammadi: Content editing, content analysis, data collecting, scripting the article and corresponding Author. The author discussed the results and reviewed and approved the final version.

Acknowledgments: The author thank all individuals who helped in this research.

Conflict of Interest: The authors declared there are no conflicts of interest in this article.

Funding: This research did not receive any financial support.

نقش و جایگاه زنان مغول در دوره ایلخانی

صبریه محمدی^۱

۱. کارشناسی ارشد، گروه تاریخ - اریخ ایران اسلامی، دانشگاه پیام نور، همدان، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش و جایگاه زنان مغول در دوره ایلخانی بود. جامعه پژوهش شامل کلیه کتاب های تاریخی مربوط به زنان مغول می باشد. نمونه مورد پژوهش متون مربوط به جایگاه زنان در دوره ایلخانی بود. روش پژوهش توصیفی - تاریخی بود. یافته ها بر اساس مطالعات اسنادی و کتابخانه ای انجام گرفت. نتایج نشان داد که، زنان مغول به لحاظ زیست قبیله ای خود، همواره در کنار مردان و دوشادوش آنان کار می کردند. زنان ایلخانی در سیاست و کشورداری شرکت مستقیم و حضور فعال داشتند و در میدان های نبرد همواره در کنار مردان می جنگیدند و به هنگام صلح در تولید کالاهای مادی به اندازه مردان فعال بودند. زنان مغول علاوه بر این که رسماً نایب السلطنه و یا فرمانروا بودند در مواقع دیگر نیز در امور دولت دخالت می کردند و به تناسب شخصیت شان در این راه نفوذ می یافتند. زنان ایلخانی نقش پررنگی را در مقام هایی چون سفیر در سفرهای داخلی و خارجی ایفا می نمودند. هم چنین زیبایی و احترام به پاکدامنی و نجابت زن در نزد مغولان بسیار مشهود بود. زنان مغول به طور عام عقیف و در همراهی با همسر خود بردبار بودند. موقعیت ممتازی که زنان مغول داشتند، سبب شد که در قانون گذاری آنان انعکاس یابد. در دوران مغول جهیزیه بسیار مهم بود. از دیدگاه قانون، جهیزیه حقوق مادی زن محسوب می شد و میان اغلب خانواده های ایلخانی به عنوان معیار تعیین شأن دختران جوان در نظر گرفته می شد. جهاز یکی از مواردی است که جایگاه والای زنان را در بین جامعه نشان می داد.

کلیدواژگان: زنان مغول، دوره ایلخانی.

مراجعه به منابع تاریخ ایران در دوران مغول نشان می‌دهد که مورخان به مسائل مربوط به زنان اعم از مقام و منزلت زن در جامعه به‌طور خاص و در قالب فصل یا اثری مستقل نپرداخته‌اند. علت اصلی این عدم پرداختن به شرح زندگی فرهنگی زنان را بایستی در توجه خاص بیشتر مورخان این دوران به شرح حوادث یا شیوه زندگی حاکمان این دوران جستجو کرد. پس از فروپاشی سلسله خوارزمشاهیان سرزمین‌های ماوراءالنهر، خراسان بزرگ و بخش‌های دیگری از ایران به‌دست مغول‌ها افتاد. ضربات مال، فرهنگی و سیاسی چنگیزخان بر ایران مجالی برای ظهور دولت تازه‌ای نمی‌گذاشت به همین دلیل مغولان یکی از سرداران خود را برای حکومت در سرزمین خوارزمشاهیان تعیین کردند. تا این که در دوره‌ی خانی منکوقان، طرح تصرف بقیه ایران و مرکز خلافت مطرح شد و هولاکو مامور انجام این نقشه شد. او در سال ۶۵۱ هجری قمری به سوی غرب حرکت کرد و ابتدا قلعه‌های اسماعیلیان را وادار به تسلیم کرد و سپس عازم بغداد شد و خلافت عباسی را منقرض و ایران و عراق را به‌دست گرفت حکومت مغولان در ایران به مدت ۷۹ سال به طول انجامید (Benakhti, 2008).

هنگامی که مغولان موفق به تشکیل یک امپراطوری عظیم شدند، زنان نیز، به همان میزان که در قبیله جایگاه مهمی داشتند در اداره حکومت نقش ایفا کردند. عصر مغول از نظر آزادی و قدر منزلت زنان در مقایسه با دوره‌های دیگر کاملاً استثنایی و بی‌نظیر بود. در ایران زنان تا حد دوره مغول‌ها توانایی و قدرت نداشتند و در امور حکومت سهیم نبوده‌اند. همسران و دختران سلاطین مغول از قدرت و احترام بسیاری برخوردار بودند و زن اول سلطان مهم‌تر از سایر بانوان دیگرش بود و در امور همسرش دخالت داشت. زنان اول سلاطین دست کم یک بار در عمر خود شانس سلطنت داشتند. در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زنان در دوره مغول و ایلخانی» به اهمیت و نفوذ زنان در جامعه مغولان و دوشادوش بودن آن‌ها با مردان در فعالیت‌های روزمره زندگی پرداخته است. بدین مناسبت به لحاظ اقتصادی زنان مغول نقش زیادی داشتند. حتی ازدواج‌های آن‌ها می‌توانست در منافع اقتصادی ایل اثر زیادی داشته باشد. در نتیجه، داشتن دختر نه تنها ننگ شمرده نمی‌شد بلکه بسیار مسرت‌بخش بود. به همین مناسبت مادران از مقام والا و احترام زیادی برخوردار بودند علی‌الخصوص همسران اول مردان مغول از عزت و شوکت بیشتری بهره داشتند و فرزندان‌شان نیز از احترام بیشتری نصیب می‌بردند. قوانین یاسا نیز مهر تأییدی بود بر این اهمیت، احترام، نفوذ و قدرتی که توسط مغولان رعایت می‌شد (Malekzadeh, 2008).

در حقیقت مغولان با توجه به تعاریف جامعه‌شناسان، دوران مادرسالاری را طی می‌کردند و زنان کماکان از درجه بالایی از همیت برخوردار بودند. در مقاله‌ای تحت عنوان: «بررسی و مطالعه جایگاه زنان و خاتون‌ها در عصر مغول با استناد به شواهد تاریخی و داده‌های باستان‌شناسی» این نتایج به‌دست آمد که یکی از ملاک‌های مهم ارزیابی یک جامعه، توجه و یا عدم توجه به زنان و حضور آن‌ها در عرصه‌های مختلف اجتماعی است. تا جایی که توجه به زن از عوامل مهم ترقی و عدم توجه به او در جامعه، دیدگاهی غیرمترقی محسوب می‌شود (Heydari Babakamal & et al., 2011). هم‌چنین در مقاله‌ای تحت عنوان: «نقش زنان در منازعات سیاسی دوره تیموری» این نتایج به‌دست آمد که زنان در دوران مغولان و تیموریان، نقش مؤثری در حوادث سیاسی ایفا نمودند و اشخاص قدرتمند و مشهور و ماندگاری از میان‌شان برآمدند. این زنان گاه در عرصه سیاست و نظامی‌گری وارد می‌شدند؛ گاه برای بر تخت نشاندن فرزند خود، دسیسه‌چینی و زمانی دیگر برای بخشش خطای بزرگان شفاعت می‌کردند؛ گاه سلاطین و شاهزادگان را به جنگ و یا می‌داشتند و گاهی نیز سفیران صلح می‌شدند (Ghofrani & et al., 2014).

چنان‌چه حافظ ابرو مورخ و جغرافیا نویس ایرانی سده هشتم و نهم هجری قمری که نام کامل وی مولانا شهاب‌الدین عبدالله بن لطف‌الله بن عبدالرشید و شهرتش حافظ ابروست (Khafi, 1962)، می‌نویسد: «چهارمین زن اولجایتو سلطان، خواهر امیرعلی و مادر ابوسعید، در کارهای سلطنت مداخله می‌کرد و آن‌گاه که سلطنت آریگاون هنوز توانی نگرفته بود یعنی سنه 736 هجری قمری، حاجی خاتون با دلشاد خاتون و عده‌ای از افراد آشوب طلب، گرد علی پاشا برادر خود جمع شده و او را به مخالفت از پاگاون برانگیختند» (Hafez Abro, 1938).

در کل آن‌چه حایز اهمیت است نقش زنان در فرهنگ ایرانی - اسلامی در دوره مغول بوده است. لذا با توجه به

مطالب آرایه شده هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش و جایگاه زنان مغول در دوره ایلخانی بود.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

روش این پژوهش توصیفی - تاریخی است. جامعه پژوهش شامل کلیه کتاب‌های تاریخی مربوط به زنان مغول می‌باشد. نمونه مورد پژوهش متون مربوط به جایگاه زنان در دوره ایلخانی بود.

روش اجرا

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات، از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. با توجه به روش اسنادی و با استناد کتب تاریخی معتبر به بررسی متون مرتبط با نقش و جایگاه زنان در دوره ایلخانی پرداخته شد. و پس از تحلیل یافته‌های به‌دست آمده از منابع، نقش و جایگاه زنان ایلخانی تبیین شد.

یافته‌ها

با توجه به روش اسنادی و استفاده از منابع و متون تاریخی معتبر، در خلال نوشته‌ها نمونه‌هایی از جایگاه زنان ایلخانی در دوره مغولان به‌دست آمد که در ذیل به آن‌ها پرداخته شد.

قانون‌گذاری و فرمانروایی

محروریت و محدودیت در زندگی اجتماعات بشری ریشه در عوامل مختلفی داشته است. فقدان تشکیلات تمدنی برآمده نظیر قانون و مؤسسات حکومتی و قضایی، و نیز ستیز اجتماعات پراکنده و متخاصم در تشدید این وضع مؤثر بوده است. حکومت و قضاوت واجد ویژگی‌های مشترکی هستند. در واقع قضاوت نوعی اعمال حاکمیت محسوب می‌شود، زیرا حکم ویژگی ثابت هر دو است و قاضی نایب حکمران به شمار می‌رود (Khanji, 1983). این دو مقوله، یعنی حکومت و قضاوت، تا پیش از ظهور چنگیز خان مفاهیمی ناشناخته و دور از ذهن برای مغولان بودند. به دلیل نبود حکمرانی مقتدر، قبایل مغولستان با ستیز و غارت‌گری به حیات خود ادامه می‌دادند (Mostofi, 2002). در این فضای سیاسی - اجتماعی قواعد حقوقی و نهاد قضاوت نیز طبیعتاً مجال بروز و ظهور نمی‌یافتند. فقدان حاکمیت موجب بروز جنگ و منازعه میان قبایل می‌شد (Joveyni, 2008).

موقعیت ممتازی که زنان نزد مغولان داشتند در قانون‌گذاری آنان انعکاس یافته بود. چنان که حافظ ابرو در این‌باره از بانویی با نام فتلغ‌شاه خاتون یاد می‌کند (Hafez Abro, 1938). فتلغ ترکان پس از مرگ همسرش به عنوان چهارمین حاکم قراختائیان، زمام حکومت را به‌دست گرفت که در مدت 25 سال فرمانروایی وی امنیت به نواحی تحت قلمرو این بانو روی آورد و آبادی‌ها و شهرها مسیر رفاه و آبادانی را طی کردند و فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی رونق گرفت. پس از تشکیل حکومت مغول نخستین خاتونی که نقش حکومتی گسترده‌ای را برعهده گرفت تورکینا خاتون همسر اوگتای قآن و مادر گیوک بود؛ باوجود این که گیوک مابین سال‌های ۶۳۹ تا ۶۴۴ هجری قمری حکومت را رسماً به‌عهده گرفت؛ اما همسرش تورکینا خاتون اداره امور قلمرو وسیع را که ایران نیز جزئی از آن بود محسوب شد (Joveyni, 2008).

در قرن شانزدهم میلادی زنی به نام «ساتی بیگ» از تبار ایلخانان که از شاخه مسلمان امپراتوری مغول بودند، به حکومت رسید (۷۳۹ ق). پس از تغییر مذهب مغولان و گرایش آنان به اسلام، در امپراتوری ایلخانی دگرگونی وسیعی به‌وجود آمد؛ از جمله دسته‌ای از حقوق سیاسی برتر زنان تثبیت گردید و از طرفی ترکان نیز برای زنان حقوق سیاسی نظیر مردان قائل بودند، لذا شرایط مناسبی جهت روی کار آمدن زنان فراهم گردید. ساتی بیگ دختر «الجایتو» خواهر «ابوسعید» و جانشین «غازان» در سال ۷۳۹ ق به سلطنت رسید. ساتی بیگ در سال ۷۲۱ ق از امیر چوپان فرزندی به نام «سیورخان» به دنیا آورد. پس از قتل امیرچوپان بیوه او ساتی بیگ در سال ۷۳۶ قمری با «آریخان» ازدواج نمود.

آریاخان با این ازدواج حاکمیت خود را تحکیم بخشید (Khandmir, 1974). زنان مغول نه تنها وقتی رسماً نایب‌السلطنه و یا فرمانروا بودند بلکه در مواقع دیگر نیز در امور دولت دخالت می‌کردند و به تناسب شخصیت‌شان در این راه نفوذ می‌یافتند. مغولان ظاهراً این نوع دخالت را صحیح می‌دانستند. آن‌جا که حافظ ابرو به فرمانروایی شهزاده ساتی بیک در نبردی پی‌پای با امیر شیخ ایلکاتی در قزوین و پیروزی این بانو اشاره می‌کند (Hafez Abro, 1938). ابن بطوطه، جهانگرد مراکشی نیز که به قلمرو امپراتوری مغول آمده بود نیز بر این باور بود که مقام زن پیش مغول‌ها و ایلخانان بسیار موثر بوده؛ چنان‌چه در میان آنان رسم بوده است که بر بالای فرامین پادشاهی این عبارت را بنویسند: «به فرمان سلطان و خواتین» (Ibn Battuta, 1991, Translated by Mohad, 2000).

میدان نبرد

زنان در سیاست و کشورداری شرکت مستقیم و حضور فعال داشتند. در میدان‌های نبرد همراه مردان می‌جنگیدند. دوقوز خاتون، همسر هلاکو (۶۶۳ - ۶۵۱ ق) سر سلسله ایلخانان که به قول خواجه رشیدالدین فضل‌الله «به غایت حاکمه بود»، از نخستین زنان دربار ایلخانی است که صاحب حشمت و جاه و موقعیت ویژه بود. اعتبار و احترام او نزد مغولان تا حدی بود که پیش از حرکت هلاکو به سمت ایران، منگوقاآن (۶۵۷ - ۶۴۹ ق)، خان بزرگ به او دستور داده بود که دوقوز خاتون را به عنوان مشاور خویش جهت نبرد با ایرانیان تعیین کند (Hamdadani, 2000). آن‌چه که در جامع التواریخ نگارش شده حاکی از این دلوری‌ها می‌باشد. آن‌جا که حافظ ابرو می‌گوید: «... امیر ایرنجین بسی از سپاه شهزاده ابوسعید را به عدم رسانید و شهزاده کنجک که خاتون او بود با تبع کشیده از پشت او درآمد و بسان مردان حمله آورده و چند کس را به تیغ بگذرانید» (Hafez Abro, 1938). زنان هم در اسب‌سواری همانند مردان مهارت زیادی داشتند و هنگام سوارگاری، تشخیص زن و مرد ممکن نبود؛ چرا که پوشش زنان شبیه مردان بود؛ آن‌ها همراه خود تیر و کمان داشتند و در تیراندازی و جنگ‌آوری حرف اول را می‌زدند (Bayani, 2009). در جای دیگر از جنگ‌آوری زن در فرهنگ مغولی از دختر چنگیز خان با نام تغاچجار یاد شده است که در مقام یک زن تبحر زیادی در به قتل رسانیدن دشمنان در جنگ‌ها داشته است (Joveyni, 2008).

سفرای خارجی و تجارت

مغولان از دیرباز به اهمیت تجارت برای رفع نیازهایشان و فروش فرآورده‌های عشیره‌ای خود پی برده بودند. چنگیز خان وضع بسیار مناسبی برای فعالیت بازرگانان به وجود آورد، از جمله امنیت کامل آنان را در امور بازرگانی تضمین کرد. در این بخش نیز زنان نقش پررنگی را در مقام‌هایی چون سفیر در سفرهای داخلی و خارجی ایفا می‌نمودند. زنان به هنگام صلح در تولید کالاهای مادی به اندازه مردان فعال بودند (Spuler, 1986, Translated by Mir Aftab, 2000).

رسم و رسوم عقد و نکاح و بقای نسل

در دوران مغول، ازدواج دختران در سنین پایین انجام می‌گرفت (Lambton, 1983, Translated by Azhand, 2000) و جهیزیه بسیار مهم بود. در آغاز دوران حکومت مغول (تا سده ۱۳ میلادی یا ۷ هجری) رسم فرستادن جهیزیه همراه دختر معمول بود و چگونگی و نوع آن بستگی به زندگی قبیله‌ای داشت و براساس دارایی قبیله و پدر متفاوت بود. از دیدگاه قانون، جهیزیه حقوق مادی زن محسوب می‌شد و میان اغلب خانواده‌های ایلخانی به عنوان معیار تعیین شأن دختران جوان در نظر گرفته می‌شد. جهاز یکی از مواردی است که جایگاه والای زنان را در بین جامعه نشان می‌داد. لحاظ کردن مهریه برای زنان نیز یکی از رسوماتی بود که پس از پذیرفتن دین اسلام در میان مغولان رواج پیدا کرد و این قوم در زمینه مهریه به چشم و هم‌چشمی، طلا و پول زیادی را برای زنان لحاظ می‌کردند. به طوری که مورخین مهر یکی از زنان اولجایتو به نام بیلغان خاتون را نه‌صد هزار دینار ثبت نموده‌اند و مهر دختر آباقاام را نیز که یکی از امیرزادگان بود سی تومن زر ثبت کرده‌اند (Aslanpour Alamdari, 2008). افزون بر

ارسال جهزیه زمانی که که عروس به خانه شوهر می‌رفت زنی وی را همراهی می‌کرد که او را اینجه می‌نامیدند (Bayani, 2008). زنان مغول علاقه‌ی خاص به زنده نگه‌داشتن آداب مغولی حتی با وجود قبول اسلام و اقامت در ایران داشتند و آن‌چه را که به مغول و سابقه تاریخی آنان و آداب و مراسم اجداد خود متعلق بود به جد تمام حفظ می‌کردند (Aqbal Ashtiani, 1997). ازدواج در دوره مغولان بیشتر مبتنی بر تحکیم روابط سیاسی بود به طوری که تربیت دختران در این دوره با آداب شاهی و برای شوهردادن به شاهزادگان و سلاطین بود (Bayani, 2009). خانواده غالباً به صورت گسترده و مبتنی بر ازدواج مکرر مرد با زنان متعدد و چندهمسری استوار بود. شایان ذکر است که ازدواج مردان با زن برادر هنگامی که برادر از دنیا می‌رفت رسم رایج در فرهنگ مغولان بود چرا که زن پس از مرگ همسرش جایگاهی در خانه پدری خود نداشت و حق ورود به آن جا صادر نمی‌شد از این رو به عقد برادر همسر خود در می‌آمد (Tsov, 1986, Translated by Bayani, 2000). افزون بر این رسم خانان مغول این بود که بعد از غلبه بر پادشاه و یا امیری و یا عقد اتحاد با او، دختر و یا خواهر او را در صورت کشته شدن امیر به ازدواج خود در می‌آوردند (Bastani Parizi, 2004).

اخلاق و آداب معاشرت زنان در دوره مغول

زنان مغولی در شرایط اقلیمی طاقت فرسایی به دنیا آمده، رشد کرده و زندگی اجتماعی را شکل دادند. البته گاهی از فصول سال با طراوت زنانه‌ای نیز همراه بوده به طوری که در بهار، استپ به چمن‌زاری زیبا از گل‌های رنگارنگ تبدیل می‌شد (Grosse, 2000, Translated by Hosseini, 2010).

اقلیم زیستی زنان مغولی تاثیر مستقیم بر روی چهره و فیزیک بدنی آن‌ها گذاشته بود مشخصه‌های این نژاد می‌توان به صورت پهن با استخوان‌های برآمده گونه، سوراخ‌های گشاد بینی، گوش‌های بزرگ دراز، گیسوان سیاه زبر و ...، که چهره‌های تیره و آفتاب سوخته و اندامی تنومند با قدی بلندتر از متوسط اشاره کرد (Hall, 2003, Translated by Mirsaedi, 2007). زیبایی و احترام به پاکدامنی و نجابت زن در نزد مغول بسیار مشهود بود و زنان مغول به طور عام عقیف و در همراهی با همسر خود بردبار بودند. مغولان همان‌طور که برای زیبایی و طراوت جسمی زن اهمیت می‌دادند، به طرز تفکر تعقل وی نیز توجه می‌نمودند. به عنوان نمونه زنی از ایل کرائیت که همسر او یکی از فرماندهان بود، زمانی که ایل توسط چنگیز فروپاشید و فرمانده گریخت، زنش اسیر شد و خان مغول آن زن را به یکی از فرماندهان خود سپرد و همسرش گردید. این زن در نزد شوهر دوم خود نیز جایگاه والایی داشت. چنگیز از زن علت را جویا شد و زن در پاسخ به او گفت: از نظر جسمی همه زنان به هم شبیه‌اند ولی زن باید برای رضای همسرش تفحص کند و بر خلاف نظر او عمل نکند و با او همراه باشد و خانه را بر وفق مراد مردش نگه دارد، لاشک دوستی او زیادت می‌شود (Bayan, 2009). همچنین خاتون‌های مغول، با احترام تمام در قوریلتهای (شورای) انتخاب ایلخان جدید هم حضور داشتند و در امور مملکتی بسیار با نفوذ و مقتدر بودند (Jafarian, 2000, Farrokhzad, 1997).

مارکوپولو که مدتی در میان قبائل ترک و مغول زندگی کرده و بار سوم آنان از نزدیک آشنا شده بود، می‌نویسد: زن‌های تاتار (ترک و مغول) از لحاظ عفت، عصمت، وفاداری و وظیفه‌شناسی در برابر همسرانشان بی‌نظیرند و مردان نیز نسبت به بانوان خود وفادار و مهربان‌اند؛ از این رو همیشه در خانواده صلح و صفا برقرار بود. از دهان بانوان هرگز سخنان زشت شنیده نمی‌شد. پاکدامنی و حجب و حیاشان شایان توجه و قابل تحسین بود (Polo, 2019, Translated by Jafari, 2021).

بحث و نتیجه‌گیری

عصر مغول از نظر آزادی و قدرت و منزلت زنان در مقایسه با دوره‌های دیگر کاملاً استثنایی و بی‌نظیر بود. در عهد مغول، تا حدودی دوران برابری زن و مرد بوده است. زنان مغول به لحاظ زیست قبیله‌ای خود، همواره در کنار مردان و دوشادوش آنان کار می‌کردند. در جامعه مغولی هیچ فعالیت‌ی، حتی ریاست ایل، شکار و جنگ، به تنهایی اختصاص به مرد نداشت. در واقع زنان مغول به مقتضای نظام شبانی از موقعیت اجتماعی نسبتاً بالایی برخوردار بودند. آن‌ها در سیاست و کشورداری شرکت مستقیم و حضور فعال داشتند و در میدان‌های نبرد همواره در کنار

مردان می‌جنگیدند و به هنگام صلح در تولید کالاهای مادی به اندازه مردان فعال بودند. زنان مغول علاوه بر این که رسماً نایب‌السلطنه و یا فرمانروا بودند، بلکه در مواقع دیگر نیز در امور دولت دخالت می‌کردند و به تناسب شخصیت‌شان در این راه نفوذ می‌یافتند. زنان مغول نقش پررنگی را در مقام‌هایی چون سفیر در سفرهای داخلی و خارجی ایفا می‌نمودند. هم‌چنین زیبایی و احترام به پاکدامنی و نجابت زن در نزد مغولان بسیار مشهود بود. زنان مغول به‌طور عام عقیف و در همراهی با همسر خود بردبار بودند. موقعیت ممتازی که زنان مغول داشتند، سبب شد که در قانون‌گذاری آنان انعکاس یابد. در دوران مغول جهیزیه بسیار مهم بود. از دیدگاه قانون، جهیزیه حقوق مادی زن محسوب می‌شد و میان اغلب خانواده‌های ایلخانی به عنوان معیار تعیین شأن دختران جوان در نظر گرفته می‌شد. جهاز یکی از مواردی است که جایگاه والای زنان را در بین جامعه نشان می‌داد.

سهم نویسندگان: صبریه محمدی: تدوین محتوا، تحلیل مطالب، جمع‌آوری اطلاعات، اصلاح مقاله و نویسنده مسئول. نویسنده نتایج را مورد بحث قرار داده و نسخه‌ی نهایی را، بررسی و تأیید کرده است.

سپاسگزاری: نویسنده مراتب تشکر خود را از همه کسانی که در انجام این مقاله نقش داشته اند اعلام می‌دارد.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی: این پژوهش از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Aslanpour Alamdari, N. (2008). Research on the customs and traditions of the Ilkhanid period (based on historical sources of this period). *Mirror of Heritage*, 43, 64-86. [Persian] URL: <https://www.magiran.com/paper/864865>.
- Aqbal Ashtiani, A. (1997). *Mongol and Early Timurid History*. Tehran: Namek Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1457043/>
- Bastani Parizi, M. (2004). *The passage of a woman from Godar Tarikh*, Tehran: Gulrang Yekta. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1336626>
- Bayani, Sh. (2009). *Women in Iran during the Mongol era*. Tehran: Tehran University Press. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1611028/>
- Bayani, Sh. (2008). *Mongols and Ilkhanate rule in Iran*. Tehran: Samt. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11200532/>
- Benakti, D. (2008). *The history of the constructions of the first Darwadah of Al-Albab in the knowledge of al-Tawarikh and Al-Ansab*. Tehran: National Art Association. [Persian] URL: <https://www.bitabook.ir/product/>
- Farrokhzad, P. (1997). *Encyclopaedia of women culture makers of Iran and the world (Women from Inscriptions to History)*. Tehran: Zaryab Publications. [Persian] URL: <https://www.avatkettab.ir/book/>
- Ghofrani, A., Gohri, M., & Zabihi, S.H. (2014). The role of women in the political conflicts of the Timurid era. *History of Islamic Culture and Civilization*, 19(1), 120-99. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/345224/>

- Grosse, R. (2000). Noordan Desert Empire. Translated by Mehdi Hosseini. (2010). *University of Arts Press*, Tehran. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1599124/>
- Hafez Abro, A. (1938). *Zeile Jame al-Tawarikh Rashidi*. Tehran: Elmi. [Persian] URL: <https://asmaneketab.ir/product/>
- Hall, M. (2003). *Mughal Empire*. Translated by Nader Mirsaedi. (2007). Tehran: Qaqnos. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1209861/>
- Hamdadani, R. (2000). *Jame al-Tavarikh*. Tehran: Alborz. [Persian] URL: https://jis.uk.ac.ir/?_action=export&rf=nlm&issue=410&lang=en
- Heydari Babakamal, Y., Eskandari, N. Shukri, T., & Bahrami Nihadfar, M. (2011). Investigation and study of the position of women and ladies in the Mongol era with reference to historical evidence and archaeological data. *Women in Culture and Art*, 4(1), 58-39. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/paper/160615/fa>.
- Ibn Battuta, M. (1991). *Ibn Battuta's travel book (Voll)*. Translated by Mohammad Ali Mohad. (2000). Tehran: Aghah. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1124423/>
- Jafarian, R. (2000). *From the invasion of the Mongols to the decline of the Turkmens*. Tehran: Cultural Institute of Contemporary Knowledge and Thought. [Persian] URL: <https://asmaneketab.ir/product/>
- Joveyni, A. (2008). *Tarikh Jahangasha*. Tehran: Duniyai Ketab. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1507054/>
- Khafi, A. (1962). *Majamal Fasihi. Mashhad: Mahmoud Farrokh Publishing*. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1449626/>
- Khandmir, G. (1974). *History of Habib al-Siyar*. Tehran: Khayyam Bookstore. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/345284/>
- Khanji, F. (1983). *Suluk al-Muluk*. Tehran: Kharazmi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1449626/>
- Lambton, A (1983). Continuity and transformation in the middle history of Iran, translated by Yaqub Azhand, Tehran: Nei Publishing. [Persian]. URL: <https://www.gisoom.com/book/1950397/>
- Lambton, A (1983). *Continuity and transformation in the middle history of Iran*. Translated by Yaqub Azhand. (2000). Tehran: Nei Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1950397/>
- Malekzadeh, E. (2008). The political, social and cultural status of women in the Mughal and Ilkhanid periods. *Moskoye*, 4(1), 167-206. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/179498/>.
- Mostofi, H. (2002). *Selected history*. Tehran: AmirKabir. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11141562/>.
- Polo, M. (2019). *Marcopolo's travelogue*. Translated by Mohammad Reza Jafari. (2021). Tehran: Farhang Nashr-e No. [Persian] URL: <https://www.iranketab.ir/book/42314-the-travels-of-marco-polo>.
- Spuler, B. (1986). *History of Mongols in Iran*. Translated by Mahmoud Mir Aftab. (2000). Tehran: Elmi va Farhangi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1992140/>
- Tsov, V. (1986). *Mongol social system*. Translated by Shirin Bayani. (2000). Tehran: Elmi va Farhangi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1475281/>